

from 1763 to 1787. The survey in Croatia was made in accordance with military and territorial division of that time. It did not include Istria and Dalmatia because they were a part of the Venetian Republic at that time. A part of the country that was included into that survey obtained topographic maps of high quality for that time, with great documentary value, and the study of these sections enables the studying of almost entire Croatian history.

At the beginning of the eight chapters there are short descriptions of topographic surveys carried out in the Habsburg's Monarchy (Francis and Francis-Joseph's survey) which resulted in a few thousand sheets of topographic maps. Apart from these topographic maps that make the basis of knowledge about the Croatian lands in the 19th century, there are also numerous school, administrative, traffic, post, forest and other thematic maps. Referring to a great number of works of that sort, the author mentioned only the most important ones. In the second half of the 19th century, even a larger number of

cartographic works about Croatia appeared. Those works played practical and scientific roles in the development of the country, and this chapter points out only some of them. The main characteristic of the maps of Croatia from 19th century is not only their quantity, but first of all their improved quality. Marković came to the conclusion that the maps from the 19th century have helped Croatia become a developed central European country, and all its more recent development results from that undisputable fact.

The book *Croatia on Old Maps* by Mirko Marković is a brief cultural-historical representation of main cartographic elements that can be used to follow the introduction of Croatian lands from the ancient times to the end of the 19th century. Owing to their position in the Old World, Croatian areas are marked on maps from the beginnings of cartography. This extraordinary and brief introduction to graphic and documentary value of old maps gives a clear insight into the history of Croatian lands.

Ivka Kljajić

Claudius Ptolemy - On the Development of Cartography until the Discovery of Longitude

Mirko Marković

The publishing house Jesenski and Turk from Zagreb published another book dealing with history of cartography by the academician Mirko Marković, titled *Claudius Ptolemy – On the Development of Cartography up to the Discovery of Longitude*. The book, written in Croatian, consists of 92 A5 pages and consists of following chapters:

Introduction

1. The earliest origins of looking for the longitude
 2. Following the maps of old Greek world
 3. Antique maps of the Roman Empire
 4. Claudius Ptolemy and his *Geography*
 5. Illyria and Pannonia on Ptolemy's *Fifth Map of Europe*
 - a) Settlements along the Adriatic coast
 - b) Island settlements
 - c) Inland settlements
 - d) Rivers
 - e) Mountains
 - f) Ethnonyms
 6. Setting aside the Ptolemy *Geography* in the Middle Ages
 - a) The beginnings of the Christian world vision
 - b) Geographic knowledge of Croatia up to the 12th century
 - c) Coastal Croatia on Idrisi's Map of the Mediterranean
 - d) Croatia on round maps of the world from the 13th and 14th centuries.
 - e) The Adriatic Sea and its coastal area on medieval sea navigation maps
 7. The longitude as the end of a story started a long time ago
- References

In the *Introduction*, the author states the motifs that stimulated him to write this book. Marković started to be interested in the history of cartography when he was still a student of geography. (The first motif was his interest in the history of cartography from his student days). He made his doctoral thesis in that field, published a few monographs and a large number of papers in which it was pointed out that the old Greek greatly contributed to the development of cartography. Claudius Ptolemy, a Hellenistic geographer, mathematician and astronomer who lived and wrote his papers in Alexandria was also a great contributor. His work *Introduction to Geography (Geography)* is the most important for the development of cartography, and it contains an atlas with the maps of the world known at that time. Among these maps there is also *The fifth Map of Europe* with Illyria and Pannonia shown on it. This is the oldest regional map of that part of the Roman Empire; it was made 1800 years ago. The other motif is the paper by Dave Sobel – *Longitude* published in 2000 in which the author presented historical problems concerning the discovery of the longitude, giving all credit for it to the English clockmaker John Harrison.

In the first chapter, Marković introduces the reader to the beginnings of orientation on the Earth and the need for orientation both on land and at sea.

The second chapter gives a short description of geographic works and maps made by old Greek geographers which proves that the old Greek knew little about Illyria and Pannonia, because these areas were located in the northern not very well known parts of Europe.

Klaudije Ptolemej - O razvoju kartografije do otkrića longitude

Mirko Marković

U izdanju nakladničke kuće Jesenski i Turk iz Zagreba objavljena je 2002. godine još jedna knjiga iz povijesti kartografije akademika Mirka Markovića pod naslovom *Klaudije Ptolemej – O razvoju kartografije do otkrića longitude*. Knjiga se sastoji od 92 stranice formata A5 i obuhvaća sljedeća poglavlja:

Uvod

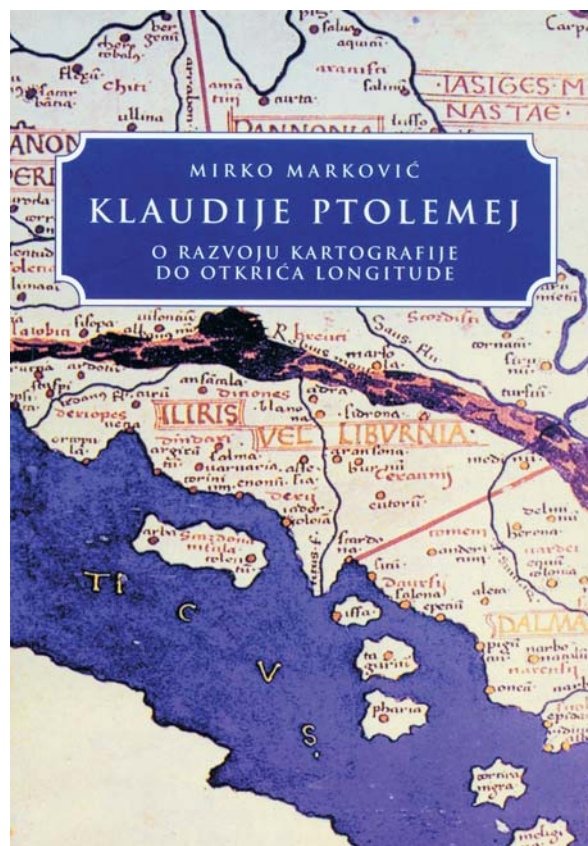
1. Prapočeci traženja longitude
 2. Tragom zemljovida starogrčke ekumene
 3. Antički zemljovidi Rimskog Carstva
 4. Klaudije Ptolemej i njegova *Geografija*
 5. Ilirik i Panonija na Ptolemejevoj *Petoj karti Europe*
 - a) Naselja duž jadranske obale
 - b) Naselja na otocima
 - c) Naselja u unutrašnjosti
 - d) Rijeke
 - e) Planine
 - f) Etonimi
 6. Zapostavljanje Ptolemejeve *Geografije* u srednjem vijeku
 - a) Počeci kršćanske vizije svijeta
 - b) Zemljopisno znanje o Hrvatskoj do 12. stoljeća
 - c) Primorska Hrvatska na Idrizijevoj karti Mediterana
 - d) Hrvatska na okruglim kartama svijeta 13. i 14. st.
 - e) Jadran i njegovo primorje na srednjovjekovnim pomorskim kartama
 7. Longitude kao kraj davno započete priče
- Literatura

U *Uvodu* autor navodi povode zbog kojih se odlučio napisati ovu knjigu. Još kao studenta geografije počela ga je zanimati povijest kartografije. Iz tog je područja izradio doktorsku disertaciju, objavio nekoliko monografija i veliki broj radova u kojima je naglašavao doprinos koji su razvoju kartografije dali stari Grci. Veliki doprinos dao je i helenistički geograf, matematičar i astronom Klaudije Ptolemej, koji je živio i pisao svoja djela u Aleksandriji. Za razvoj kartografije najvažnije je njegovo djelo *Uvod u geografiju (Geografija)*, u sklopu kojega se nalazi i atlas s kartama tada poznatog svijeta. Među tim kartama nalazi se i *Peta karta Europe*, na kojoj su prikazani Ilirik i Panonija. To je najstarija regionalna karta toga dijela Rimskog Carstva, izrađena prije 1800 godina. Drugi je povod djelo Dave Sobel *Longitude* (objavljeno 2000. godine) u kojem je autorica iznijela povijesnu problematiku oko otkrića longitude, koja je svu zaslugu pripisala engleskom uraru Johnu Harrisonu.

U prvom poglavlju Marković uvodi čitatelja u početke ljudskog snalaženja na Zemlji i njihovu potrebu za orijentacijom na kopnu i moru.

U drugom poglavlju dan je kratak prikaz geografskih djela i karata starogrčkih geografa, iz kojih se vidi da su stari Grci malo znali o Iliriku i Panoniji, jer su ti krajevi na sjeveru zatvarali malo poznate dijelove Europe.

U trećem su poglavlju obrađena geografska djela u kojima su dani opisi Ilirika i Panonije iz razdoblja nakon

što su tim krajevima zavladao Rimljani. Analizirani su prikazi Ilirika i Panonije na kartama Rimskog Carstva, crtanim i pisanim putnim itinerarima. Autor ističe da je rimski svijet od svih svojih novostečenih provincija najviše poznao Ilirik i Panoniju.

Četvrto je poglavlje posvećeno helenističkom geografu, matematičaru i astronomu Klaudiju Ptolemeju i njegovu djelu *Uvod u geografiju (Geografija)*. To se djelo smatra najvažnijim za razvoj kartografije i najvećim uspjehom antičke kartografije. Izvornik tog djela nije sačuvan, nego su poznati samo srednjovjekovni prijepisi. Djelo se sastoji od osam knjiga. U prvih sedam govori se o općim načelima geografije, a u osmoj se nalazi atlas s preglednom kartom svijeta i 26 regionalnih karata Europe, Azije i sjeverne Afrike. Marković daje kratak opis karte svijeta i prikaz sadržaja *Geografije* u kojoj je Ptolemej iznio mnogo činjenica koje još i danas čine temelj moderne geografije.

U petom je poglavlju analiziran geografski sadržaj onog dijela *Pete karte Europe* na kojoj se vide Ilirik i Panonija. Autor detaljnije upoznaje čitatelje kako su na toj karti prikazana naselja, otoci, rijeke, planine i prostorni raspored ilirsko-panonskih plemena. To je prvi poznati kartografski dokument hrvatskih krajeva iz antičkog doba.

Na početku šestoga poglavlja opisane su karte crkvenih pisaca koji su u ranom srednjem vijeku radije prihvaćali rimsku kartografsku viziju svijeta nego

The third chapter deals with geographic works containing descriptions of Illyria and Pannonia from the period after these areas were occupied by the Romans. The presentations of Illyria and Pannonia on the maps of the Roman Empire are analysed by means of drawn and written itineraries. The author points out that the Roman world knew Illyria and Pannonia the best of all its provinces.

The fourth chapter is dedicated to the Hellenistic geographer, mathematician and astronomer Claudius Ptolemy and his work *Introduction to Geography (Geography)*. This work is regarded as the most important for the development of cartography and as the greatest success of antique cartography. The original copy of this work has not been preserved, only medieval transcripts are known. The work consists of eight books. The principles of geography are discussed in the first seven books, and the eighth book contains an atlas with a general map of the world and 26 regional maps of Europe, Asia and North Africa. Marković gives a short description of the map of the world and the presentation of the contents of *Geography* in which Ptolemy stated many facts that are still the foundations of modern geography.

The fifth chapter analyses the geographic contents of the part of the *Fifth Map of the World* which presents Illyria and Pannonia. The author makes the readers familiar with the details of settlements, islands, rivers, mountains and spatial arrangements of Illyrian and Pannonian tribes. This is the first known cartographic document about the Croatian territories from the antique times.

At the beginning of the sixth chapter, the maps of scribes are described who preferred in the early Middle Ages the Roman cartographic vision of the world to the Hellenistic one. Furthermore, there is a presentation of geopolitical and ethnical changes that happened in the area of south-eastern Europe. These changes were not registered in early Christian and monastery cartographic

documents, but are known from numerous written documents. Numerous old Croatian charts and documents from that period are known. The author points out that geographic knowledge of Croatia improved even when it wasn't accompanied by adequate maps. The chapter continues with an analysis of the contents of the maps on which the areas of Croatia can be seen; the maps were made between 12th and 14th century. Then there is a presentation of medieval navigation maps. It made a great contribution in knowing the coastal part of Croatia. Cartographic works of the early renaissance are discussed at the end of the chapter. During this period, the interest in reconstructing the Ptolemy *Geography* rose to such an extent that it became the basic manual in geography in all European high schools.

In the seventh chapter the author presented his opinion about the problems in determining the longitude. His opinion is different from Dave Sobel's. Dave Sobel is the author of *Longitude*. In her work, Sobel has told a story about the discovery of the manner in which longitude can be determined and she gave all the credit to the English clockmaker John Harrison. Marković believes that the issue of determining the longitude arose much earlier than Harrison's time, and that the only contribution he made to the field was the construction of an accurate ship chronometer. The author believes that already the old Greek knew that an accurate clock could solve the problem of longitude, but the clock technology to enable the production of a mechanical clock operating without serious errors was not developed until the 17th century. Marković concluded that many generations of experts worked on that problem and that they have all made contributions, but Harrison was the first who succeeded in producing the first ship chronometer that solved the problem of the longitude in a sufficiently accurate way.

This is another interesting and valuable pocket size book by Mirko Marković.

Ivka Kljajić

Zagrebačka Šokadija

Mirko Marković and Martin Vuković

In 2002, the society dealing with the promotion of Croatian culture and inheritance, *Šokadija* Zagreb published the monograph *Zagrebačka Šokadija* by academicians Mirko Marković and Martin Vuković, the president of the aforementioned Society. The monograph is written in Croatian, it has 238 pages, hardbound and has the ISBN 953-97416-3-7. The contents of the monograph is divided into two main parts:

Šokci and their origins in Slavonia

Activities of *Šokadija* in Zagreb during the last 90 years

In the *Introduction*, Marković points out that the monograph was published on the occasion of the 90th anniversary of Zagreb *Šokadija* whose goal is to collect as

large number of Slavonian Croats of *Šokadija* origin as possible and to show the citizens of Zagreb the richness of the traditional culture. In the *Preface*, Vuković gives a few etymological explanations of the origin of the word *Šokac*, and thanks everyone who has in any way helped in creating this monograph about the activity of Zagreb *Šokadija*.

In writing about the history of Croatian people, the origin and ethnological genesis of *Šokci*, Marković used sources and published works he believed gave the most reliable data. The historical data about the 90 years long work of *Šokadija* were taken over from the written data that has been given to the author by the current president of the Society, Martin Vuković. He has collected this

helenističku. Slijedi prikaz geopolitičkih i etničkih promjena na prostoru jugoistočne Europe. Te promjene nisu registrirane u ranokršćanskim i samostanskim kartografskim dokumentima, ali su poznate iz mnogobrojnih pisanih dokumenata. Iz tog razdoblja poznate su mnoge starohrvatske povelje i isprave. Autor ističe da je geografsko poznavanje Hrvatske napredovalo i onda kada taj nepredak nisu pratile odgovarajuće karte. U nastavku poglavlja analiziran je sadržaj karata iz 12. do 14. st. na kojima se vide područja Hrvatske. Zatim je dan prikaz srednjovjekovnih plovidbenih karata, koje su znatno pridonijele poznavanju primorskog dijela Hrvatske. Na kraju se razmatraju kartografska djela rane renesanse, kada se javila potreba za obnovom Ptolemejeve *Geografije*, koja je od sredine 15. st. postala osnovni udžbenik geografije na svim europskim visokim školama.

U sedmom poglavlju autor je iznio svoje mišljenje o problemu određivanja geografske dužine, koje se

razlikuje od mišljenja Dave Sobel, autorice djela *Longituda*. Ona je u svom djelu ispričala priču o otkriću načina određivanja geografske duljine i svu je zaslugu za to pripisala engleskom uraru Johnu Harrisonu. Marković smatra da je određivanje geografske dužine započeto davno prije Harrisona, a on je tome dao svoj doprinos jer je prvi izradio točan brodski kronometar. Autor drži da su već i stari Grci znali da bi točan sat mogao riješiti problem longitude, ali urarska tehnologija do 17. st. nije bila razvijena da bi omogućila izradu mehaničkog sata koji je mogao raditi bez prevelikih pogrešaka. Na kraju zaključuje da su osim Engleza na istom poslu radili mnogi naraštaji stručnjaka i da su svi dali svoj doprinos, dok konačno Harrison nije uspio izraditi prvi brodski kronometar koji je pitanje longitude riješio na dovoljno točan način.

Još jedno zanimljivo i vrijedno djelo Mirka Markovića u džepnom izdanju. Dostupno je i onima skromnijih financijskih mogućnosti.

Ivka Kljajić

Zagrebačka Šokadija

Mirko Marković i Martin Vuković

Društvo za promicanje hrvatske kulture i baštine *Šokadija* u Zagrebu objavilo je 2002. godine monografiju *Zagrebačka Šokadija* akademika Mirka Markovića i Martina Vukovića, predsjednika Društva. Monografija obuhvaća 238 stranica formata 22,5×28,5 cm, tvrdo je ukoričena i nosi oznaku ISBN 953-97416-3-7. Sadržaj monografije podijeljen je na dva dijela i nekoliko poglavlja:

Šokci i njihovo podrijetlo u Slavoniji

Djelovanje *Šokadije* u Zagrebu tijekom proteklih 90 godina

U *Uvodu* Marković ističe da je monografija objavljena u povodu 90-godišnjice postojanja i djelovanja zagrebačke *Šokadije*, koja je u proteklom razdoblju imala uvijek isti cilj, prikupiti što veći broj slavonskih Hrvata šokačkog podrijetla i pokazati Zagrepčanima bogastvo tradicijske kulture. U *Predgovoru* Vuković daje nekoliko etimoloških tumačenja korijena riječi *Šokac*, zahvaljuje svima koji su mu na bilo koji način pomogli prilikom nastanka ove monografije o djelovanju zagrebačke *Šokadije*.

Prilikom pisanja poglavlja o prošlosti hrvatskog stanovništva, podrijetlu i etnogenezi *Šokaca*, Marković se služio izvorima i objavljenim djelima za koje je smatrao da daju vjerodostojne podatke. Povijesne podatke o 90-godišnjem radu *Šokadije* preuzeo je iz pisanih podataka koje mu je stavio na raspolaganje današnji predsjednik Društva Martin Vuković. On je te podatke prikupio od starijih članova Društva koji su pamtili kako se odvijao društveni rad do razdoblja obnove *Šokadije* 1931. Iz toga doba potječe obilje pisanih i tiskanih izvješća objavljenih u zagrebačkom dnevnom tisku. Marković je dosta toga o zagrebačkoj *Šokadiji* uspio doznati u razgovoru s članovima Društva, kojih danas više nema među živima. Vuković je napisao nekoliko poglavlja drugoga dijela

monografije, za koja je prikupio podatke neposrednim razgovorom s ljudima koji su u prošlosti bili aktivni članovi Društva, jer za to ne postoji pisana dokumentacija.

Na početku prvoga dijela monografije *Šokci i njihovo podrijetlo u Slavoniji* autor daje podatke o naseljima i stanovništvu današnje Slavonije koji su zapisani od rimskog razdoblja, kada se prvi put spominje Panonija, do njezina pada pod tursku vlast. Zatim tumači podrijetlo šokačkih Hrvata u Slavoniji i opisuje kako se odvijala njihova povijesna etnogeneza. Do kraja srednjeg vijeka u Slavoniji nije bilo *Šokaca*. U njoj su pretežito živjeli hrvatski starosjedoci, a ponegdje je bilo doseljenih Mađara i Nijemaca. Šokačko stanovništvo potječe iz srednjovjekovne Bosne, gdje je činilo većinu bosanskih Hrvata. Nakon turske okupacije Bosne, bosanski Šokci počinju naseljavati Slavoniju. U nastavku su u najkraćim crtama opisane migracije stanovništva tijekom 150 godina turske okupacije Slavonije te nakon njezina oslobođenja. U tom je razdoblju došlo do velikih promjena u sastavu stanovništva te su nastale i velike demografske promjene. U posljednjem poglavlju izneseni su rezultati znanstvenih istraživanja o podrijetlu i etnogenezi *Šokaca*. Dane su najbitnije etnografske karakteristike slavonskih *Šokaca* te opisano po čemu se razlikuju od ostalih slavonskih starosjedilaca. Šokci su nakon dolaska u Slavoniju sačuvali mnoge svoje običaje sve do sredine 20. st., a neki su običaji opisani u ovom poglavlju. Ovaj dio monografije ilustriran je s nekoliko kartografskih prikaza područja Slavonije, crtežima Matije Pokvika, naslovnim stranicama knjiga te fotografijama na kojima su prikazani šokački običaji. Posebno su zanimljive dvije tematske karte prof. Stjepana Pavičića, preuzete iz njegova djela: prva, koja prikazuje naselja i govor u Slavoniji oko 1770. i tematska karta s prikazom dijalekata u Slavoniji oko 1950.